Z BLOGU IUSTORIA

„Soud přece zjistí, jak to bylo.“ Proč nezjistí a co s tím dělat

> *V civilním sporu soud nezjišťuje, jak to doopravdy bylo, ale co účastníci tvrdili a dokázali. Co je břemeno tvrzení a důkazní, kdy soud poučí a proč „všichni to vědí“ nestačí.*

TÝM IUSTORIA

5. 11. 2026 · 10 min čtení

V kanceláři slýcháme jednu větu častěji než jiné: „Vždyť je to pravda, soud to přece pozná.“ Klient ví, že dluh zaplatil nebo že soused o vadě domu věděl. Je si tím jistý, a proto nevidí důvod hledat výpis, e-mail nebo svědka. Soudce je přece chytrý člověk a pravdu vycítí.

V civilním sporu to tak nefunguje. Soud nemá vyšetřovatele a sám od sebe nejezdí na místo ani nevyslýchá sousedy. Rozhoduje o tom, co účastníci tvrdili a co dokázali. Kdo má pravdu, ale neunese břemeno tvrzení nebo důkazní břemeno, prohraje stejně jako ten, kdo pravdu nemá.

Níže vysvětlujeme, co soud doopravdy zjišťuje, co musíte tvrdit a dokázat vy, co dělat, když důkazy drží protistrana, a proč argument „to přece všichni vědí“ u soudu neobstojí.

Co soud vlastně zjišťuje

Občanský soudní řád to říká hned na začátku. Soud postupuje tak, aby skutečnosti, které jsou mezi účastníky sporné, byly „podle míry jejich účasti“ spolehlivě zjištěny (§ 6 o. s. ř.). Zákon tedy nežádá úplnou pravdu. Žádá spolehlivé zjištění toho, o čem se strany přou, a jeho kvalita závisí na tom, co strany soudu předloží. Rozsudek pak soud vydává na základě zjištěného skutkového stavu (§ 153 odst. 1), ne skutečného.

Rozdíl mezi zjištěným a skutečným stavem je vidět nejlépe tam, kde se nedokazuje vůbec:

- **Shodná tvrzení.** Tvrdí-li obě strany totéž, může to soud vzít za své skutkové zjištění (§ 120 odst. 3). Co nikdo nepopře, soud zpravidla nedokazuje, i kdyby to nebyla pravda.
- **Mlčení žalovaného.** Uloží-li soud žalovanému, aby se k žalobě písemně vyjádřil, a ten se přes poučení o následcích bez vážného důvodu nevyjádří, má se za to, že nárok uznal (§ 114b odst. 5), a soud vydá rozsudek pro uznání (§ 153a odst. 3).
- **Nepřítomnost.** Nepřijde-li řádně předvolaný a poučený žalovaný bez důvodné a včasné omluvy k prvnímu jednání a žalobce to navrhne, považují se skutková tvrzení žaloby za nesporná a soud může rozhodnout rozsudkem pro zmeškání (§ 153b odst. 1).

Ve všech třech případech soud nezkoumá, jak to bylo. Bere to, co mu strany svým jednáním nebo nečinností nabídly.

Jinak je to ve věcech, kde jde o ochranu slabšího, například o péči o nezletilé děti nebo o svéprávnost. Tam soud musí zjistit všechny skutečnosti důležité pro rozhodnutí a není omezen na to, co uvádějí účastníci (§ 20 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních). Provede i důkazy, které nikdo nenavrhl (§ 21), a z toho, že účastník nepřijde nebo se nevyjádří, nesmí dovodit, že něco uznal (§ 20 odst. 3). Proto se spor o děti vede jinak než spor o peníze; víc o tom píšeme v článku Spor o děti: co musíte vědět jako rodič. Ve sporu o zaplacení, náhradu škody, vady díla nebo neplatnou výpověď ale platí pravidlo z předchozích odstavců.

Dvě břemena: tvrdit a dokázat

Účastníci jsou povinni tvrdit všechny skutečnosti významné pro rozhodnutí a plnit důkazní povinnost (§ 101 odst. 1 písm. a) a b) o. s. ř.), tedy označit důkazy k prokázání svých tvrzení (§ 120 odst. 1). Žaloba proto musí obsahovat vylíčení rozhodujících skutečností a označení důkazů (§ 79 odst. 1) a žalobce k ní připojí listinné důkazy, kterých se dovolává (§ 79 odst. 2).

Břemeno tvrzení je první a často podceňovaný krok. Soud může rozhodnout jen o skutečnostech, které někdo uvedl. Když v žalobě o zaplacení za dílo nenapíšete, kdy a jak jste dílo předali, soud nemá co dokazovat. V praxi doporučujeme nespoléhat na to, že si soud potřebné skutečnosti vyčte z přiložených listin. Co je pro nárok podstatné, patří do textu podání.

Důkazní břemeno přichází na řadu tam, kde protistrana tvrzení popře. Nejvyšší soud ho popsal jako procesní odpovědnost účastníka za to, že jeho tvrzení nebyla prokázána a že proto muselo být rozhodnuto v jeho neprospěch (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 8. 2003, sp. zn. 21 Cdo 408/2003). Nese ho ten účastník, který z určité skutečnosti vyvozuje pro sebe příznivé právní důsledky a který ji také tvrdí (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2011, sp. zn. 22 Cdo 883/2010). Žalobce, který vymáhá peníze, typicky prokazuje vznik dluhu. Žalovaný, který se brání tím, že už zaplatil, prokazuje zaplacení. Jak stejné pravidlo dopadá na spor s nemocnicí, která tvrdí, že by to „dopadlo stejně“, popisujeme v článku Po chybě lékaře to musí dokázat nemocnice.

Soud přitom nesmí rozhodnout „pro neunesení důkazního břemene“ lehkovážně. Podle téhož rozsudku 21 Cdo 408/2003 to může udělat teprve tehdy, když řádně a úplně provedl všechny důkazy, které účastník k tvrzení označil (kromě zjevně nezpůsobilých nebo bezvýznamných), a když ani po jejich zhodnocení nemůže uzavřít, že tvrzení je pravdivé, ani že je nepravdivé. Odmítne-li důkaz jako nadbytečný, nemůže pak účastníkovi vyčítat, že nic neprokázal.

Neoznačí-li účastník potřebné důkazy, vychází soud z důkazů, které byly provedeny. Jiné než navržené důkazy provést může, ale jen tehdy, když jsou potřebné ke zjištění skutkového stavu a vyplývají z obsahu spisu (§ 120 odst. 2). Soud tedy nebude pátrat po svědkovi, o kterém se ve spisu nikde nepíše.

Prohra pro neunesené důkazní břemeno neznamená, že soud uvěřil protistraně. Znamená jen, že vaše tvrzení zůstalo neprokázané. Pro výsledek sporu je to ale totéž: nárok, který nedokážete, soud nepřizná, i když ho máte.

Když pravdu nejde dokázat: případ pozůstalé vdovy

Jak tvrdě to může dopadnout, ukazuje rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 6. 2026, sp. zn. 21 Cdo 908/2025. Řidič zahynul v roce 2012 při dopravní nehodě na pracovní cestě v Německu. Jeho manželka žalovala náhradu nákladů na výživu pozůstalých, jejíž výše se odvíjí od průměrného výdělku zemřelého. Podle mzdových listů pobíral minimální mzdu, na účet mu ale každý měsíc chodilo dalších zhruba 30 000 Kč, vedených jako cestovní náhrady. Vdova tvrdila, že šlo o skrytou mzdu. Zaměstnavatel mezitím zanikl, spor proto vedla proti jeho pojišťovně, a doklady k cestovním náhradám u soudu nikdo nepředložil.

V podstatné části sporu soudy všech tří stupňů rozhodly proti ní; zamítnutý zůstal nárok přes 1,3 milionu korun. Nejvyšší soud vysvětlil, že důkazní břemeno ke skryté mzdě nese pozůstalá, protože z této skutečnosti vyvozuje pro sebe příznivé následky (bod 21). Pro situace zvýšené ochrany slabší strany stanoví jiné rozložení zákon výslovně, jako u diskriminace v § 133a o. s. ř. (bod 22). Bez zákona se břemeno obrací jen výjimečně, například když protistrana důkaz zmařila (bod 24); tady to nepřicházelo v úvahu, protože k dokladům o pracovních cestách měl přístup nejdřív sám zaměstnanec a mohl tedy navrhovat i jiné důkazy než ty, které měl zaměstnavatel (bod 29).

Její situaci vzal Nejvyšší soud v úvahu aspoň u nákladů: pojišťovně nepřiznal náhradu nákladů dovolacího řízení, protože se žalobkyně ocitla „v obtížné procesní situaci, kterou sama nezpůsobila“ (bod 36). Na výsledku sporu to ale nic nezměnilo. Pravda o tom, co tvořilo měsíční platby, se už prokázat nedala, a riziko toho nesla ta, která z ní chtěla mít prospěch.

Co dělat, když důkazy drží protistrana

Ne každý je ve stejné pozici. Zaměstnavatel má mzdovou evidenci, banka záznamy o platbách. Pro takové situace dává zákon i judikatura několik nástrojů:

- **Uložení předložit listinu.** Předseda senátu může uložit tomu, kdo má listinu potřebnou k důkazu, aby ji předložil, nebo ji sám opatří od jiného soudu, orgánu nebo právnické osoby (§ 129 odst. 2 o. s. ř.). Nesplní-li tuto povinnost účastník, který důkazní břemeno nenese, břemeno se tím zásadně neobrací, ale může se to projevit v hodnocení důkazů v jeho neprospěch (rozsudek 21 Cdo 908/2025, bod 33).
- **Vysvětlovací povinnost.** Nemá-li strana zatížená důkazním břemenem objektivně možnost dostat se k informacím, které má jen protistrana, a přednese-li aspoň „opěrné body“ skutkového stavu, nastupuje vysvětlovací povinnost protistrany; když ji nesplní, soud zhodnotí důkazy v její neprospěch (rozsudek 22 Cdo 883/2010). Šlo tam o manželku, která při vypořádání majetku nepředložila doklady k ceně svého podniku s tím, že je skartovala.
- **Dotaz soudu.** Každý je povinen na dotaz bezplatně sdělit soudu skutečnosti, které mají význam pro řízení (§ 128). Tak se dají získat třeba informace od úřadu nebo od třetí osoby.
- **Zajištění důkazu.** Hrozí-li, že důkaz do sporu zmizí (svědek je vážně nemocný, firma protistrany jde do likvidace, stavba se bude bourat), lze už před podáním žaloby navrhnout, aby ho soud zajistil (§ 78 odst. 1 o. s. ř.). Spor se může táhnout dlouho a důkazy mezitím mizí; realistický kalendář řízení popisuje článek Jak dlouho trvá soudní spor.

Všechny čtyři nástroje mají společné jedno: musíte je navrhnout konkrétně. Návrh „ať žalovaný předloží všechny doklady“ soudu nepomůže. Návrh „ať žalovaný předloží knihu jízd vozidla za březen až květen 2025“ ano. A vysvětlovací povinnost nevznikne, když k informacím měly přístup obě strany nebo když je protistrana sama nemá; obojí platilo ve věci vdovy 21 Cdo 908/2025 (bod 32). Jak se dokazují negativní skutečnosti a proč se nelze schovat za „to se nedá prokázat“, jsme psali v článku Co jste nevěděli, že můžete chtít a dělat v civilním sporu.

Proč „všichni přece vědí“ nestačí

Zákon zná skutečnosti, které dokazovat netřeba: obecně známé, známé soudu z jeho činnosti a právní předpisy vyhlášené ve Sbírce (§ 121 o. s. ř.). Lidé si pod „obecně známým“ představují to, co ví celá firma nebo celá rodina. Tak to ale není.

Ústavní soud v nálezu ze dne 13. 5. 2014, sp. zn. II. ÚS 3764/12, bod 27, za obecně známé označil skutečnosti známé širokému okruhu osob v určitém místě a čase, tedy i soudcům, a k nim přiřadil i to, co lze bez větších obtíží zjistit z médií. Šlo o rektora vysoké školy, jehož spor byl medializovaný; to, že byl zvolen senátorem, tak soud podle Ústavního soudu přehlédnout nesměl. Že váš obchodní partner „má pověst neplatiče“, takovou notorietou není; obecně známé to musí být i soudu. A kdo vlastní pozemek, nerozhoduje to, co „ví celá obec“, ale zápis v katastru a listiny, na jejichž základě vznikl.

Totéž platí pro svědka, který něco ví jen z doslechu. Soud hodnotí každý důkaz podle své úvahy, jednotlivě i ve vzájemné souvislosti (§ 132), a výpověď „říkal mi to bratr“ dokazuje především to, že se to říká. A vlastní výpověď je až poslední možnost: výslech účastníka soud nařídí jen tehdy, nelze-li skutečnost prokázat jinak a vyslýchaný s tím souhlasí (§ 131 odst. 1). Jak svědky vybírat a navrhovat, popisuje článek Svědek u soudu: jak ho navrhnout a připravit, a kdy obstojí zprávy a e-maily, rozebíráme v článku „Mám to na screenshotu.“

Jedna dobrá zpráva: právo dokazovat nemusíte. Soud ho má znát sám a ustanovení, které na věc dopadá, musí použít, i když na ně účastník neupozornil (tamtéž, body 26 a 28). Dokazují se fakta, ne paragrafy.

Poučení od soudu: záchranná síť, ne náhradní advokát

Soud účastníka nenechá úplně bez pomoci. Ukáže-li se při jednání, že účastník nevylíčil všechny rozhodné skutečnosti, předseda senátu ho vyzve k doplnění a poučí ho, o čem a s jakými následky (§ 118a odst. 1). Totéž platí, když nenavrhl důkazy k prokázání svých sporných tvrzení (§ 118a odst. 3), a když soud věc vidí právně jinak než účastník (§ 118a odst. 2). Toto poučení dostane i účastník, kterého zastupuje advokát; jen poučení o ostatních procesních právech mu soud nedává (§ 118a odst. 4). Jak jednání probíhá a kdy soud říká, co je sporné, popisuje průvodce Jednací síň.

Poučení ale důkaz nevyrobí. Soud vám řekne, že chybí doklad o zaplacení; když ho nemáte, nepomůže to. A poučení neznamená, že soud bude hrát za vás: tvrzení a důkazy se musí doplnit včas, protože řízení se v určité fázi uzavírá novým tvrzením a důkazům (§ 118b). Jak koncentrace funguje a kdy chybějící poučení otevírá cestu k novým důkazům v odvolání (§ 205a písm. d), rozebíráme v článku Odvolání se píše u prvního stupně.

Než podáte žalobu nebo se k ní vyjádříte, sepište si každou skutečnost, na které váš nárok nebo obrana stojí, a vedle ní konkrétní důkaz. Kde důkaz chybí, je slabé místo sporu, a je lepší o něm vědět dřív než soud.
Drží důkaz protistrana? Navrhněte, aby soud uložil předložit konkrétně označenou listinu (§ 129 odst. 2 o. s. ř.), a uveďte opěrné body, ze kterých vaše tvrzení vychází. Obecná výzva „ať předloží vše“ nestačí.
Doklady si schovávejte dřív, než spor začne: výpisy, předávací protokoly, e-maily potvrzující ústní dohodu. Co dnes „ví každý“, za tři roky u soudu nikdo potvrdit nemusí.

Přehled

Otázka	Odpověď	Ustanovení
Co soud ve sporu zjišťuje	Sporné skutečnosti, a to podle míry účasti účastníků	§ 6, § 153 odst. 1 o. s. ř.
Co musí účastník udělat	Tvrdit rozhodné skutečnosti a označit důkazy	§ 101 odst. 1, § 120 odst. 1 o. s. ř.
Provede soud důkaz, který nikdo nenavrhl	Jen vyplývá-li z obsahu spisu a je potřebný	§ 120 odst. 2 o. s. ř.
Kdo nese důkazní břemeno	Kdo ze skutečnosti vyvozuje příznivé následky; výjimky stanoví zákon, výjimečně i judikatura, např. při zmaření důkazu	22 Cdo 883/2010; 21 Cdo 908/2025; § 133a o. s. ř.
Důkaz má protistrana	Uložení předložit listinu, vysvětlovací povinnost, dotaz soudu; před žalobou zajištění důkazu	§ 78, § 128, § 129 odst. 2 o. s. ř.
Co se nedokazuje	Obecně známé skutečnosti, skutečnosti známé soudu z činnosti, vyhlášené předpisy	§ 121 o. s. ř.
Kdy soud poučí	Chybí-li tvrzení nebo důkazy, nebo vidí-li věc právně jinak	§ 118a odst. 1 až 3 o. s. ř.

Víte, že máte pravdu, ale nejste si jistí, jestli ji u soudu prokážete? Projdeme s vámi, co v řízení musíte tvrdit vy a co protistrana, které důkazy máte, které chybějí a jak se k nim dostat dřív, než spor začne. Podívejte se, jak vedeme soudní spory. Napište nám.

Závěr

Civilní soud není detektiv. Rozhoduje o obrazu, který mu strany poskládají z tvrzení a důkazů, a co v obraze chybí, jde k tíži toho, kdo to měl doložit. Proto se spory nevyhrávají přesvědčením, že máme pravdu, ale přípravou: kdo co musí tvrdit, čím to doloží a kde je díra, kterou žádný svědek nezalepí. Odpověď na to je dobré znát dřív, než se podá žaloba, protože podle ní se rozhoduje i o tom, jestli ji vůbec podávat.

Prameny

- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, § 6, § 78, § 79, § 101, § 114b, § 118a, § 118b, § 120, § 121, § 128, § 129, § 131, § 132, § 133a, § 153, § 153a, § 153b a § 205a (znění k 6. 11. 2026).
- Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, § 20 a § 21.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 8. 2003, sp. zn. 21 Cdo 408/2003.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2011, sp. zn. 22 Cdo 883/2010.

- Nález Ústavního soudu ze dne 13. 5. 2014, sp. zn. II. ÚS 3764/12.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 6. 2026, sp. zn. 21 Cdo 908/2025.

Tento článek má informativní charakter a nepředstavuje právní poradenství. Vychází z právního stavu ke dni publikace; kdo co musí v konkrétním sporu tvrdit a dokázat, závisí na hmotněprávní úpravě, o kterou se nárok opírá.

„Soud přece zjistí, jak to bylo.“ Proč nezjistí a co s tím dělat

Tým IUSTORIA · Publikováno 5. 11. 2026

https://www.iustoria.cz/blog/soud-nezjistuje-pravdu/

Text je dílem chráněným autorským právem. Sdílení celého dokumentu bez úprav je vítáno; přebírání částí do jiných textů jen s uvedením zdroje. © IUSTORIA, advokátní kancelář, s.r.o.